

39א] "...ומה שמתמה איך יערב לי אוכל, בראותי את הימגילה¹ שכתבו הני בריוני. תמהני- וכי מדמה כבוד גאונו באמת שאוכל ערב לי? ידע שאין הדבר כן, אלא אין שיעור לצערי הגדול שממש נחליתי מזה על עלבון תורתנו הקדושה מיד הפריצים. אבל חשבתי דרך שלצאת במחאה, אין בו מועיל, שזה יהיה כהוספת תבן על מדורה, שבנדאי היו מוצאים על-ידי סגנון המחאה גופא מקום להוסיף סרה, והייתי מוכרח לאחוז בפלך של שתיקה דווקא מפני כבוד התורה. ותמהני על כבוד תורתנו שבכבוד התורה וחיבתה ממלאים את לבו, איך לא השפיל לדון אותי לכף-זכות, מה שהיא חובה גם לעומת הדיוט שבישראל..."

44] "בייה, עה"ק יפו ת"ו, כ"ג מ"ח תר"עין.

אדון רב פעלים וגדל ערך מר פרנק נ"י, שלי וברכה.

אדוני היקר,

הגיעני תלגרם מצפת, שהאדמיניסטרציה מכריחה את האיכרים מן-סוד-המעלה ומשמר-הירדן שיעבדו את עבודת האדמה בשנה זו, שהיא שנת השמיטה, ובזה מעוררים משטמה רבה בין אחים, ואי-מנוחה בכל הסביבה. וכבר ביקשתי מכבוד הדרתו, שיואיל נא בטובו לצוות על הפקידים שתחת חסותו שניחו לעשות לכל איש כן-כך בעיניו, ואל נפגע ברגשי הדת של שום יחיד. כי ההיתר הנהוג הוא היתר של דחק, ומי שהוא חפץ שלא לעבוד כלל את האדמה בשביעית הרי זה משובח, ועל-ידי כפייה דתית מתרעע כל הענין של ההיתר, שלא נאמר כי אם על פי האופן ששום יד לא תתערב בזה, כי-אם האיכרים בעצמם, שכל אחד יתנהג בזה על-פי נטיית רוחו, מי שירצה יהיה מקל ומי שירצה יהיה מחמיר. ואבקש בזה מאד מאד את אדוני הנעלה, כבוד הדרתו, שימלא את בקשתי. ואם יש צורך לדבר בענין זה בעל-פה, לא אטריח את הדרתו לבוא אלי, כי-אם יגביל לי הזמן ואבוא אליו לברר לפניו את גודל הערך של ענין זה, של הסרת הכפייה בעולם הדת והחיים בארץ ישראל בן-יחוד. והנני מחכה לתשובתו הנכבדה.

ברגשי כבוד נעלים מאד,

(אגרות הראיה, אגרת רלו)

הק' אברהם יצחק ה"ק"

"בייה, עה"ק יפו ת"ו, כ"ד מרחשון תר"עין.

אדון נעלה ומרומם מאד מר פרנק נ"י, שלי וברכה.

¹ "מגילת השמיטה" חוברת לגלוג על העוסקים לאסור העבודה והפירות בשביעית בזמן הזה (הערת הרציייה שם)

אתכבד בזה להודות לו על דבריו היקרים במכתבו הנכבד, ואבקש בזה מהדרת כבודו לשים לב לדברי אלה, שהנני מוכרח להציע לפני כבודו אחד מיסודי דתנו הקדושה, שהוא נוגע לענין שלנו.

מידת התורה כך היא: נמצאו בה מצוות חמורות ומצוות קלות, שכולן שוות לחובתנו בהן, ואין אנו מחלקים בין קלה לחמורה, רק כשמגיע איזו שעת הדחק ואונס גדול בדרכי החיים, אז חכמי הדת משימים את ליבם לברר את הענין. אם הנושא הוא לדעתם מהמצוות החמורות, שנקראות "מן התורה" אינן נדחות מפני ההכרח של המצב, אפילו כשיש איזה ספק על החיוב שלהן. כי מידת הדת היא שלא להקל ראש בה, כי-אם לדון את עניינה בזהירות גדולה וכובד-ראש. אבל אם המצוה היא שדנים עליה היא מהדברים שהם בכלל המצוות הקלות, שהן נקראות "מדרבנן", אז פשיש איזה מקום ליתן ספק בחיובן- סומכים בעת הדחק ומקילים. ומוכן הדבר שחכמת הדת, כמו כל חכמה מדעית, נותנת מקום לחילוקי דעות, וישנם דברים שלדעת אחדים מחכמי הדת הם מהחמורות, שאינן נדחין מפני הכרח גם פשיש מקום לספק בחיוב שלהם, ולאחדים מהם יהיו לדעתם הדברים ההם מכלל הקלות, שבמקום של הכרח ודחק מקילים בהם פשיש בזה איזה צד של ספק.

אבל זה הוא כלל גדול, שבמה דברים אמורים, שיש חילוק בין מצוות קלות לחמורות, דווקא במצב המנוחה והחופש, דהיינו כשמניחים את כל יחיד לעשות כנטיית לבו, והיחידים או הרבים שמצטרפים מהם באים ושואלים את דעת חכמי הדת איך להתנהג. אבל פשיש כח כופה ומכריח, בין שיהיה מישראל, או מאומות העולם, אז אין שום הבדל בין קלות לחמורות, וכל המצוות כולן יש להן בנוגע לזה דין של חמורות. וההיסטוריה שלנו מלאה מעובדות כאלה, שבשעה שהיו חפצים לכופ את ישראל לעבור אפילו על דבר קטן מהדת- עמדו כנגד הכופים בכל כח, ויש שהגיעו הדברים גם למסירת נפש.

מזה ידע הדרת כבודו, שאי-אפשר כלל שתיפתר שאלת השמיטה בארץ ישראל, רק אם מצד הכוחות העומדים מחוץ לחוג הדת, לא יהיה על זה שום פניה והכרח, אשר אז הנני מסכים עם אותם החכמים שהכניסו מצוה זו בכלל המצוות הקלות, כלומר שהיא "מדרבנן", בזמן הזה, ושיש עם זה איזה צד של ספק בחיוב שלה, שעל כן ראוי להקל בה על-ידי הפרמליה של המכירה. אבל אם מצד איזה כח שיהיה נבוא ענין של פניה, לכופ גם את הרוצים לקיים את המצוה מפני נטיית רוחם, או מצד שהם מאמינים יותר לאותם החכמים שסוברים שהיא מהחמורות, שאלה לא יוכלו למלא את חפצם - אז באמת יצא הדבר מכלל הקלות, ויהיה נחשב בכלל החמורות, ויוכל כל יסוד הקייתר כולו להתבטל, מה שהיא צרה גדולה לקללות הישוב, וממש נגד הפרינציפים הנעלים של אגודת יק"א והפקידות הנכבדה, החפצות בשכלול הישוב והתפתחותו.

ועתה, אדוני, עלי לחשיב דבר על-פי הדת להאיכרים השואלים אותי, ופתרון השאלה תלוי רק בהסרת הפניה מצד כבוד הדרתו, שאז אולי רק יחידים בעלי חסידות יחמירו על עצמם, שלא לסמוך על הקייתר, וכלל האיכרים יעשו עבודתם במנוחה על-פי תנאי הקייתר, ואם תעמוד הפניה על כל יחיד, נגד הדעות הליברליות, שכל בעל נפש ישרה הוא מעריצן, אז כל עמלנו לסדר את

הקיתר הלא עולה הוא בתוהו. וכאשר ידעתי את הדרת כבודו לבעל נפש עדינה, היודע לכבד את הקודש, ואיש אשר רוח בו להביט במבט אוביקטיבי על החיים גם מחוץ לחוג פעולתו הנכבדה, על כן אבקשו: ישים נא כבוד לשם ד' א-להי ישראל ותורתו, ואל יתן מקום למערערים לומר "שהפקידות מיסדת אינקביזיציה נגד הדת", שהיא סולדת את כל אוהב צדק ומישרים לא פחות מאותה שהיא בעדה.

הנני חותם בבקשה גדולה ונמרצה למלאות בקשותי, למען עתידות עמנו וארצנו הקדושה ולמען כבוד האגודה הנכבדה הפועלת רב טוב לבית ישראל. ולתשובת קבוד הדרת אדוני אחכה בכליון עינים במוקדם האפשרי, בכתב או בעל פה, כפי אשר יחליט הדרת כבודו בחכמת לבבו ועדינות רוחו הנעלה.

ברגשי כבוד נעלים מאד,

(אגרות הראיה, אגרת רלו)

הקי אברהם יצחק הכהן קוק הנ"ל

"בי"ה, עה"ק יפו ת"ו, ד"ז מ"ח תר"עין.

שלו וברכה לכו ידיי הרב הגאון האמיתי כו' כו' מו"ה יעקב דוד שליט"א.

אחדשה"ט באה"ר.

התלגרם והמכתב של קבוד גאונו ש"י באו לידי. ולא אוכל לתאר לפניו גודל צערי על ענין הקפנה של האדמיניסטרציה. אע"פ שאנו מחולקין בדעה בעיקר הוראה זו, שלדעתי אין ראוי להרעיש באיסור, כי-אם לראות דרכי תמיכה ולפייס בדרך נועם ושלו לכל מי שנתן ד' רוח טהרה בלבבו שישבות, שיקבל את התמיכה כדי הכרחו. אבל הענין של הקפנה נגע ממש עד נפשי, וחליתי מרוב עגמת נפש, ל"ע. ומיד באתי בדברים עם ה' פרנק, בתחילה בכתב, שבארתי לו כמה רע ומר הוא הדבר לכופ את אחינו בני ישראל הרוצים ללכת בדרך התורה בתמימות להעבירם על זה. והוא השיב לי כי המחמירים על עצמם אין זה מצד יראת שמים אלא מצד עצלות, ועוד דברים כאלה שאינם מעלים ולא מורידים. חזרתי וכתבתי לו, שגדע שכל יסוד הקיתר של ההפקעה, שבו משתמשין רוב בעלי הישוב, בנוי הוא רק כשלא תהיה קפנה על זה, אבל אם יכופו לעבור אז ניקח את הענין כמין שעת הגזירה חס-ושלום, ואפילו אם אחרי כל הקולות יהיה הענין לא גרע מ"ערקתא דמסאנא", שנודיע בגלוי שצריך לעמוד על זה במסירת נפש. מיד בא אלי ביום המחר לשליחות המכתב, בצער גדול מאד מהענין, והשיח לפני דאגתו, שיק"א משלמת את העישור בדרך כללי, ואם ישבתו השובתים לא יגורע מזה מהעישור מאומה, אם-כן יש כאן באמת ענין "ארנונא" (וזה הגמרא יודע הוא היטב). ועוד יותר אמר לי, שעכשיו יק"א מכינה עצמה לקנות נחלאות מרובות באה"ק, ולעשות ישוב גדול, ואם נחליט שאין צד קיתר לעבודה על-ידי שום הפקעה, אז מוכרח הוא להשיב שישקיעו את כספם במדינה קנדה, ויחדלו מא"י. גם זאת אמר, שהערבים יחזיקו בקרקעות במשך השמיטה על-ידי המרעה ויהיה צורך להישפט עימהם על חזקתם, ועוד

כאלה. אבל כל אלה לא עמדו לו שאקבל ממנו, כי סוף כל סוף אי אפשר לנו לעשות כפניה, אפילו על מי שרוצה לעשות מידת חסידות, שלא להניחו, וקל-וחומר מי שרוצה לקיים מצנה גדולה וקדושה זו כפשוטה. אז השיב לי, שהדבר מוכרח להיות מונח לרצונם של האיכרים, ולא תעשה משום רב שום השתדלות על זה, רק שאם יבואו איזה איכרים לשאול אז ישיב להם כל אחד לפי דעתו, המתירים - להיתר, על-פי תנאי הקייתר הנהוגים, והאוסרים - לאיסור, ואז תשקוט גם-כן יק"א, אבל אם ירעישו הרבנים ויכופו באינמים לתק את האיסור, שאז רואה הוא בזה היזק גדול להישוב, יהיה מוכרח לעמוד על דעתו. ועל דבריו הללו לא יכולתי להעבירו.

על-כן עלינו לטקס עצה איך להתנהג בענין הנכבד הזה. כי שני הצדדים המה קשים מאד, שאם חס-ושלום תפרסם יק"א שהיתה חפצה לנחל את ישראל באה"ק, אלא מפני חומרת הרבנים בשביעית נגד המתירים הם פונים לקנדה, ועוזבים את אה"ק, יצמח מזה חס-ושלום הקס גדול לכל עניני תורתנו הקדושה, ד' ירחם. ושומר עם קדשו יתברך שמו יראנו הדרך הטובה ללכת בה ברחמיו, ולא נבוש ולא נקלם לעולם ועד.

ועל דבר מה שמזלזלים אותי, תודה לא-ל אני שמח בזה, כי בוחן-לבבות ברוך-הוא יודע פנתי לשמו הגדול והקדוש יתברך בכל פרשת הענין, וְשָׁבְרוֹן לְבָבִי וְדָבָרֹת נַפְשִׁי גְלוּיִים לִפְנֵי יתברך שמו, "וְנָתַתְּ דָבָר וְשִׁפְלֵי רוּחַ" כְּתִיב². אך שמעתי שכבוד גאונו מְזַכָּה הוא לי בזה שלא בפני, ועל זה אני מתפלל, על ידי נאמן כמוהו, שלגי כל-כך גלוי לפני, אִיךְ יָבֹא לִידי מִידָה זו.

וצור ישראל ברוך-הוא, מקור החסד, החיים והשלום, ימהר ויחיש לגאלנו, ויפיע אורו וישעו על עמו ונחלתו במהרה בימינו בקרוב. והיה זה שלום וברכה, כנפשו הרמה ונפש ידו עז, קשור באהבת נפשו כל הימים. המצפה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק"

(אגרות הראיה, אגרת רלח)

"יק"א... היא חברה שהוקמה על ידי הברון מוריס הירש בשנת תרנ"א (1891), במטרה לסייע ליישובם של יהודים פליטי האימפריה הרוסית באמריקה, ובעיקר במושבות הברון הירש בארגנטינה. על מנת להכשיר יהודים להגירה, הקימה יק"א מספר בתי ספר חקלאיים בגליציה וכן מספר רב של לשכות מודיעין. מראשית המאה ה-20 ועד פרוץ מלחמת העולם הראשונה, הייתה הגוף המרכזי בפעילות לגאולת קרקע בארץ ישראל למרות שלא הייתה גוף ציוני..."

(מתוך ויקיפדיה, ערך יק"א)

² "כי כה אמר רם ונשא שכן עד וקדוש שמו: 'מרום וקדוש אשכון - ואת דבא ושפל רוח, להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים" (ישעיהו נז, טו)